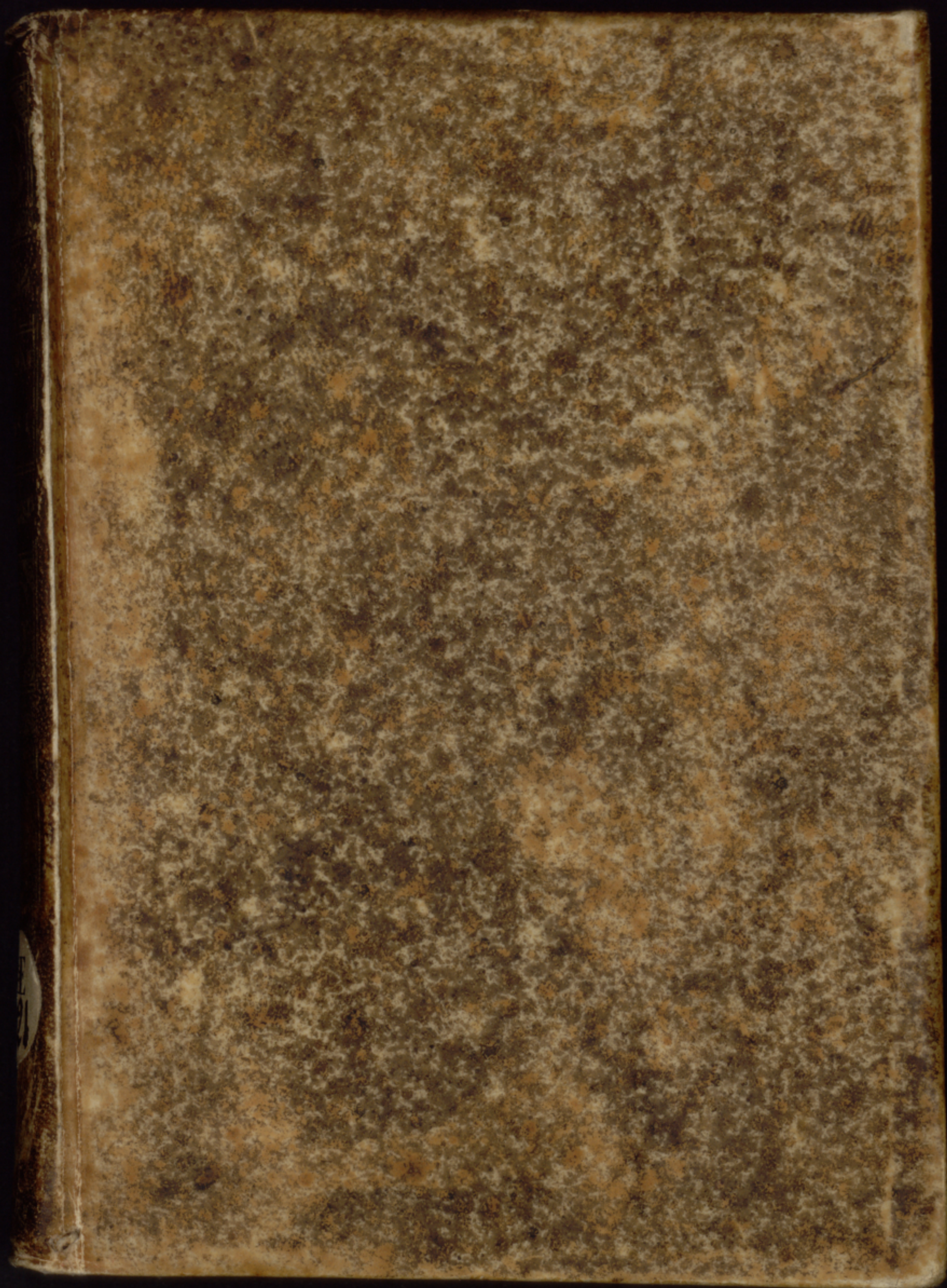
GASPAR
EPIST

(Daunou 154-155)

2 epistolarum perficiendarum ars perutilis &c
per fr. guillermum Saphonensem

Varia Regiomontani aliquot opera

Epiſtolarū ꝯficiēdarū ars ꝓuti lis atq; neceſſaria: pſertim iuuenibus aliq̄ formula īdigētib⁹; — Ex Libris Conventus Sancti ...

c Onqueſtus es mecū iohēs mi, dilectiſſime in chriſto frater: ꝙ de eplis ꝑtractauerunt quo modo cōponi debeāt: nullā ſuauitatē, nullūq; dicēdi leporem aſſecuti. alııs impartiri pollicent̃ qđ ipſi nondū attigerunt. Nā cū multiplices regulas de eplis ornatiſſime ꝯficiendis dederunt, & ipſi ad epiſtolas ꝯficiēdas acceſſere (ſicut hic in eoꝝ patet exēplis) inſuaues, īmo inſipidi et inſulſi ſunt. hec eſt querimonia tua dedignatio hec eſt: quę ab eorum præceptis & doctrina te ſequeſtrat. Nimirū profecto. nā quis non dedignet̃ hos qui montes aureos polliceantur, & ipſimet non habeant vnde viuant? quis inq̄ horū non ſtomacharetur obſcenam barbariē loquendi: qui totius eloquentie infantiſſimi comprobant̃: dū eloquētiā litteris rhytmice ſcribendis conſtruere arbitrantur? Hii miras de rhytmis tradūt regulas: docētes eligere triſſyllabas & quadriſſyllabas dictiones: atq; totū conatum ingenii ſui huic apponūt: quaſi ibi ſit eloquētie vis: ut ſonoritatē quandā rhytmicalē cōſequātur: quā Cicero eloquentię fons vitandā magnopere ſuadet: aſſerens illud puerile & ineptū eſſe. de horū ineptiis non plura dicam: cum tu per te ipſū cognoſcas & aſperneris gaudeo tm̄ luminis

tibi accessisse: ut horũ obscurã cecitatẽ aĩaduerteris: hec enĩ ẽ pͥma discẽdi via: ignorãtiã cognoscere, et cognitaꝫ velle euitare. q̃re ut tantũ errorem illũ euadas: petitõibus tuis ꝯdescendẽs: de illis ꝯficiẽdis q̃breuissĩe q̃q; cõmodissĩe poť̃o tibi qđ sentio apiã. Tu interĩ (qđ tantop̃e affectare te dicis) diligẽti aĩo verba mea p̃cipe. festina. nos interĩ adiuuãte dño iesu christo a quo omĩa p̃ & quẽ oĩa: ad instituta p̃gentes quid sit ep̃la disseramus.

Capitulũ pͥmũ de ep̃le diffinitiõe.

e Pistola (vti a maiorib⁹ fide dignis accepim⁹) Est hũane lingu̧e facũda vicaria: voluntatis absentiũ declaratiua. Cũ eĩ mortale hoĩm genus, loci, tp̃isq; limitib⁹ circũscriptũ: passioĩbusq; corp̃eis obnoxiũ: sil' duob⁹ in locis corpal'r esse nõ possit: cupiatq; sibi natura siles et studio vel ꝓpinq̃tate generis, seu alias q̃uis necessitudine & beniuolẽtia ꝯiũctos affari: Cũ eisdẽ bona & mala ĩp̃tiri, quo abũdanti⁹ & p̃fectius gaudiũ suũ diffũdat: & quo facilius egritudinẽ & q̃uis molestiã q̃si cõicatã possit tolerare. Idq; nõnunq̃ ꝓpť illoꝝ corpalẽ absentiã verbo ipso explere nõ possit. Hui⁹modi ĩpedimentũ nihil adeo remouebit, q̃ ep̃laꝝ lrãꝝq; bñficiũ. Nã aut sepe nũciis nõ ꝯfidim⁹: aut eoꝝ memori̧e p̃timescim⁹: aut eorũdẽ negligẽtiã rctẽ deuitam⁹: aut tandẽ multa in hisce suspicamur: & cauem⁹ vtil'r q̃ lrĩs et ep̃lĩs cõmodius tutiusq; mãdamus. Epistolã ergo diffiniẽdo: recte ipsã ligu̧e

hūanę vicariā eē dixerim⁹facundā, volūtatis abſē tiū declaratiuā. De epl'aꝝ diuiſiōe.

e Piſtolarū primā et principalē diuiſionē hāc dicere auſim. Epiſtolarum alia miſſa: alia reſponſiua. nec eſt epiſtola que in altero illoꝝ mēbrorū nō ꝯtineat̃. Hec autē mēbra qm̄ fecūditatis plena ſūt: genera epiſtolarum dicere poſſumus. Liquet eī ꝙ epl'aꝝ miſſarū quedā eſt narratiua, q̄dam cōgratulatoria, quedā ꝯdolens, quedā minatoria: et ſic de aliis multiplicibus epl'is, & noīe, & ſpecie differētibus: q̄ nō minus ſub rn̄dendi genere: q̄ ſub miſſo ꝯtinēt̃. Quomō diſtinguant̃ duo genera hec inuicē: ſatis patet. qm̄ alterū habet ſeſe ut indepēdēs. rn̄ſiue vero epl'e ut dependentes mihi vident̃. Relique vero epl'e quas ſpecie differre ꝓtulimus: quomō diſtinguant̃ ſatis patere poterit ſi aīaduertē libeat ſubiectā materiā: de q̄ ſcribere intendimus. Verum quia hoc aperire prolixum eſſet: cū neq; multū vtilitatis ea res in ſe contineat: id ꝯſulto relinquimus ad vtiliora ꝓcedētes.

De partibus epl'e eſſentialibus.

t Res principales et eſſentiales eſſe epl'e partes cū tibi dixero: neq̄q̄ anim tuū a me auertas. p̄ſertim cū iādiu auribus pceperis illas quinq; et hoc iā tantū forte apud te ceteroſq; incaluit: ut vix que dicimus anīaduertere quis poſſit. Quare fortaſſis iā nunc me minutū rerif: ſed vtiliter & cōpendioſe tradere ſtudeo, et nimis auide aſſumes. Te igit̃ oratū volo: ut primū verba mea & ꝓpoſiti

mei ratione attedas: quę q₃ traditur⁹ sū: nō respu as. Et qm̄ id abs te impetrare facillimū spero: tibi cōtinuo aperiā q̄ sint ille tres ep̄le partes de quib⁹ verba facim⁹. Epistolarū igit̄ partes dicim⁹ cau sam, intētionē, & ꝯsequens. Si enī quis aīaduerte re velit quid ad epistolā necessario & p̄ncipal̄r exi gatur: has tres partes sufficiētes dicat necesse est

Causa ē p quā mouemur, aut īpellimur ad ali quid alicui p litteras intimandū. Intētio est q̄ ī pellit scribntē ad illā causā p litteras explanandā.

Consequēs est id qđ causa p̄posita et intētione patefacta aliquid sub spe boni finaliter sequendū demōstrat, aut sub rōne mali fugiendū: ut meli⁹, clarius, & euidētius pcipere quis possit quid intē dam⁹. Harū trium diffinitionū explanationē tibi subdā. Ecce enī (anteq̄ accedā ad scribendū) causa p̄mo extitit, sc₃ oratio tua & vehemēs īpulsio qua me impulisti ut aliquid breuiter tibi & cōpendiose scriberē, quo artē scribēdi ep̄las haberes. hoc totū inq̄ fuit causa q̄ me īpulit. Scđo istis p̄cibus tuis motus: aliquid efficere intēdens, sc₃ petitōib⁹ tuis satisfacere: ꝯtinuo me ad scribendū disposui. Hec igit̄ est mea intētio: rogatui tuo cōdescendere. Ex his duabus premissis tertia pars nascatur necesse est: scilicet consequens: utpote cū illud fecero qđ optas: amiciciā tuam me nactū sperē: magnūq₃ bonū tibi contulisse confidā, dū te ab errore vulgi liberauero, & ad rectā viā epistolas scribendi indu-

xero.hoc totū consequēs voco, quod ex causa & intentione sequitur. Consequēs id dico quod ex premissis natū est sequi. Ex his tibi patere arbitror ꝙ siue epistola missa fuerit, siue responsiua: necesse est has tres partes explicite vl' implicite cōtineat: si apta & plena dicenda est: alioquin sententia in ea deficiente: non erit perfecta epistola. Nā quotienscunq; a nobis scribendū aliquid fuerit: oportet vtiq;(si sani capitis nobis inest vigor) causa aliqua impellamur. alioquin aliquid sine cā aggredi peragendū, aut fatui est, aut parum prudentis.

Scđa pars dicebat' intētio: & hanc dicebam' secundā partē epistole: ut essentialr & necessario ad illā ꝯstituendā exigat'. nā nisi intendas aliquid per epistolā efficere: ridiculū est cur aliquid scribas.

Vltima pars epistolā ꝑficiēs: ꝯsequens ꝓus dicta est. & ꝯsequēs igit' dicit': qa sicuti ꝓtulimus ex duabus primis sequit', aut quia aliquid sequendū aut fugiendū insinuat. hec aūt pars maxīe suasoria debet esse: ut si aliquid assequi, uel assecutionē mādare intendimus: hac mediante sortiatur effectū: reliquis partibus ad idē cooperantibus. nunc vero quoniā satis te intelligere arbitror has epistole partes esse, & non illas quinq; quas nōnulli posuere: Ad alia vtiliora declaranda cōsequenter accedamus.

De illarũ triũ partiũ ordinatione.

d Ictũ eſt a nobis p̃ncipales ꝑtes epiſtole, & eſſentiales, & neceſſario requiſitas in ep̃la ꝯfici enda tres eẽ: & illas vtiq; ꝑ noſtro modulo diffini endo aperuimus. Veruntamẽ quia difficultas ori ri poteſt quo modo ille partes ſint locãde. vtrum ſcilicet cauſa ſemꝑ premittenda ſit: deinde inten tio, & finaliter conſequens. Dico ꝙ hic ordo licet bonus ſit & artificialis: non tamen ſemꝑ eſt neceſ ſarius. Nam aliqñ preponẽda erit intentio, cauſa & ꝯſequente ſequentibus, aliqñ ꝯſequẽs p̃mitten dum: intentione & cauſa ſequentibus. Et ii vltimi modi potius dicunť accomodati arti: q̃ artificioſi Ordo enim artificialis in his partibus locãdis eſt: cum preponitur intentioni cauſa: conſequẽs tan dem adiungitur. Cum autem aliter fit: modus il le accomodatus tempori uel neceſſitati diciť. hoc autẽ totũ percipies ſi animaduertere libeat quod ex cicerone colligitur: Q; orationũ alia artificioſa dicitur. alia accomodata. Artificioſa diciť in qua primo poniť exordiũ. ſecundo narratio. tertio di uiſio. quarto confirmatio. quinto confutatio. ſe xto concluſio. Accomodata autẽ illa dicitur, que dictũ ordinẽ aliqua neceſſitate impellẽte ꝑmutat Sed quia obſcurũ eſſe poſſet quomodo dicte tres partes epiſtolę variari poſſent: exẽpla de ſingulis ordinibus inferius annumerabo: ſemꝑ de vna & eadem re loquendo. Primo incipiẽs ab ordine ar

tificiali, in quo primo ponitᷣ causa: secundo inten tio: deinde ꝯsequens. Conclusio enī plus q̃ tribus modis fieri non potest. fit enī per amplificationē scilicet inducendo ad iram. ꝑ cōmiserationē indu cendo ad mīam. & ꝑ epilogū: colligēdo breuiter que sparsim dicta sunt in tota epistola. et hoc de- center fit quando longior fuerit epistola, uel mul ta in se ꝯtinēs. ꝓpterea ne res de qua p̄ncipaliter intēdebamus: ꝑ copiā verboꝝ a mente auditoris possit abesse: dicendū est in ꝯclusione breuissime & sūmatim sub quodā cōpendio qđ in tota ep̄la diffusius ꝑtractauimus. Hoc mēbrū tertiū ꝑ epilo gū ep̄lis magis ꝯuenit q̃ reliq̃ duo mēbra, scꝫ ꝯclu dere ꝑ āplificationē, & cōmiserationē. Nā ille po- tius est modus oratorie cōcludēdi: ꝑtinēs iudiciali aut demonstratiuo generi: q̃ ep̄lis. Nota etiā me hic locutū esse de ꝯclusiōe q̃ spectat ad rhetorem, nō aūt de logicali. Nā aliter tractatᷣ et illis alio mō vtuntᷣ: q̃ hac de q̃ in p̄ntiaꝝ est sermo. Nunc au- tem (ut huic capitulo finē ꝯstituamus) ꝯclusio ē ar tificiosus terminus totius ep̄lę: claudens illam vt oportet: ideo qñ ad ip̄am ꝑuenies: studebis ibidē intētionē tuā cōmodissime, ac breuiter ꝯcludere.

De petitione parte accidētali.

p Etitionē nōnulli putant partē epistolę: nos autem (ne omnino illis refragrari videamur) illam epistole partem accidētalem esse credimus. Cōstat enī multas esse epistolas completissimas:

in quib⁹ nulla cadit petitio. At nota ꝙ magis hec notatᷣ in epiſtolis q̃ in orõibus. quãq̃ oratores cer tiores doctrinas reliquerũt de eadem re: q̃ illi qui de ꝯdendis epiſtolis ſcripſerunt. de ipſa(ut in epi ſtolis accidere poteſt)aliquid dicere tentabo. peti- turus igitᷣ aliquid p̃mo demõſtrat(ut opus eſt)pe titionẽ iuſtã eſſe. ſecundo illã eſſe poſſibilẽ adíple ri ab eo a quo petit. tertio explicandus eſt modus illius poſſibilitatis. quarto remuneratõnẽ aſſignat Heę conditiones requiruntur ut recte fiat petitio Hec autẽ colligũtur ſolũ ex doctrinis &exemplis clariſſimorũ virorũ. hoc tñ nolo te lateat: ñ debes putare has ꝯditiões neceſſarias eſſe in quacũqꝫ pe titione. Nã qñ plane conſtiterit petitionẽ ęquã eſ ſe& iuſtã: ut de his qui petunt mutuũ cõſtat: ſu perſedendũ erit illi conditioni: ꝙ demonſtret pe titionẽ eſſe iuſtã. Nã qđ patet expreſſe: ſuperua- cuũ eſt laborare: ut demonſtremus. illud patẽs ẽ &clarũ. Similiter ſi dixero de poſſibilitate: & mõ poſſibilitatis demõſtrando. Nã cũ aliquis ſit labo rans iuxta puteũ ſedens: petens ut aqua ab hauri entibus ſibi tradatur: ridicule diceret: date mihi a quã. Nã illã mihi dare invr̃a eſt poteſtate. & quõ id ſit ĩ veſtra poteſtate, manifeſtũ vobis reddo: ex hoc ꝙ funẽ &vas ad hauriendũ habetis. ſatis enĩ dicere eſſet: rogo aquã mihi prebeatis. nã ſitim ĩ- tenſam patior. Remuneratio aũt nõ ſp debet de- monſtrari neqꝫ aperiri. Nã cum aliquid petimus

ab his qui nobis obligati fuerint, nõ oportet ꝙ di camus eis: remunerati eritis a me si hec a vobis ĩpetrauero. Similiter cum pater & mater aliquid petunt a filio: non semper oportet ꝙ subiungãt remuneratione͂. quoniã filius absq; spe remunerationis: iussionibus, petitionibus ve parentũ: cõdescẽdere debet: & tenetur. Itidem tibi loquor de petitionibus que fieri solent inter veros amicos. Cum vero aliis scribimus cessantibus causis supra dictis: quattuor conditõnes arbitror seruandas in petendis. Volui autẽ hic planis ac manifestis exemplis vti: ut apertius intelligeres quid intenderem designare. nunc quoniã satis videor mihi locutus fuisse de epistola, & eius partibus: necnõ de his que in epistolis principaliter cõsiderantur: de regulis epistolarum sit finis. Tum ne nimis prolixus fiam. Tum ne verba multiplicẽ: vbi non est opus. Non enim de tuo ingenio diffido quin si te in his exercere volueris: & hec precepta seruare. ceterosq; oratores claros in suis dictis imitari: doctor euadas in epistolis conficiẽdis. His igitur sic pertractatis & collectis: solũ hoc vnũ supest ut petitioni tue condescẽdẽtes aliqua in cõpletis epistolis subiiciamus exẽpla in diuersis causis: ut aptius ĩtelligas ea q̃ forte dura videbant̃: cũ de theorica eplarꝝ loqueremur. Interĩ tu q̃ hacten⁹ tradita sũt a nobis de eplarꝝ dictamine: grato anĩo accipere

memēto. Teſtor enim fraternitatē tuā me hoc in tractatulo nihil quicq̄ abſcondiſſe: quod te velle ītellexerimus: aut tibi vtile fore arbitrati fuerimus profecto enī quiddam ex maiorꝝ noſtrorū doctrina percipere, et induſtria noſtra breuiter in vnum redigere ſtuduimus. id tibi compendioſe tradere curauimus: tam dilucide, q̄ ſuccincte. Facito hoc igitur: ne ſpreueris in quibus nos tantopere laboraſſe perceperis. hec abs te ſi impetrauero: gaudium mihi ſolidum acceſſiſſe cognoſcā. Tuq; non parum fructus glorie & honoris tibi vendicaueris Ad exēpla me nunc ꝯuerto: qm̄ illa te magnopere expectare cognoſco.

Epl'ę exēplares in qbus an̄dicta pateſcūt.

i Ohannes decretorꝝ ſtudioſus fratri guillermo Saphonēſi. S. p. d. dilecte frater tantus eſt ardor, qui meis in p̄cordiis ſurrepſit de humanitatis ſtudiis adquirendis: ut nihil mihi tam ſuaue videatᷣ: nihil ve iocundū, ꝙ ſemper intellectu aīoq; de huiuſcemōi ſtudiis quicq̄ legere, aut deguſtare. Ecce cauſa. Cuperem Ciceronis rhetoricaꝫ pſcribere: ut haberē librū, atq; doctorē quo id qđ tātope nāciſci affecto certa rōe imitari poſſē at vero dictū librū vñ hr̄e poſſim: neq; ſcio: neq; cogitare valeo: cū aut rarus, aut nullꝰ apud nos exiſtat: eo ꝙ nō eſt q huiuſcemodi ſtudia curat. Ecce intentio. Quare fit ꝙ preces ad te porrigaꝫ: ut demum librum abs te valeam impetrare. Quod

ut facias p mutuā inter nos amiciciā oro&suppli citer postulo. Tum vero ꝑ tibi īnata clemētia atqꝫ munificētia fac exoratū : te inde p̄beas ut sciā q̄ti facies p̄ces meas, q̄tūqꝫ caripēdas me doctū euadere: ut tandē cognoscā nō mihi vanū amorē te cum locatū esse. Ecce consequēs. Vale.

Alia in eodē.

Ohānes decretoꝝ studiosus: Guillermo fratri suo. S. p. d. vellē mi guillerme tantus ardor adesset: rhetoricā tuā mihi accōmodare, quā ego ardētissime illā abs te peto, &sepiꝰ a te petere intēdebā. Verū cū aīaduerterē te ꝯtinuo illius indigere: ꝑpter hūanitatis studii lecturā, in q̄ te exerceri sciebā: hactenꝰ destiti. Ecce intētio. Nuperrime tn̄ audiui lectōes tuas eiusdē libri t̄minasse: & āplius libro illo te nō indigere: quo fit ut ad te fontē meoꝝ desiderioꝝ ꝯfugiā, p̄sertim cū nō alibi dictū librū hr̄e possim emendatū tuū, aut nedū correctum: sed correctissimū noui. quare te obnixe rogo (& si fas ē dicere) iubeo ut istū dictū librū p eū q has defert lrās remittas: ut escribere possiꝫ Ecce causa. Hoc si abs te īpetrauero (vt ꝯfido) tantū efficies vt btītudinis ptē videar assecutꝰ. qn̄quidē intelligo te mihi adeo ꝯiunctū: ut rē quā maxime caripēdis: et q̄ forte quotidie indiges mihi accomodari nō dubitē. an nō cognosco te mihi vera amicicia ꝯiunctū esse Qui velle meū tuū eē dicas? hoc modo efficies vt velim: petitōes etiā tuas

in posteru dignas exauditiōe faceres. igit facito p antiqua ꝯsuetudine, &me exaudias: & me tibi de uincias. Ecceꝯsequens.

Exemplū vbi ꝯseques pponit.

i Ohānes decretoꝝ studiosus S .p.d. Guillermo Saphonēsi. Gratissimū mihi efficies dilecte frat in christo, īmo ppetuis tuis officiis me vendicaueris: si hodierno die has q̄s tibi porrigo preces exaudias. hoc erit quo abs te īpetrato sūmum gaudioꝝ meoꝝ videar adqsiuisse. hoc inq̄ ē qd si abs te accepo: āplissimū bonū me dicā adeptū. Ecce ꝯsequens. Nam ut fateor tibi verū cū aniaduerto sermōes adeo ineptos, adeo īsulsos, fastidiosos q̄: cū qd loqui attētauero mihi etiā ipsi nauseā generāt. Scio hāc potissimā cām fore: q̄re spret⁹ & ꝯtemptus existā, in cōi hoīm colloquio. Nā cū hii aliqn̄ rē aliquā verbis adornare cepūt, aut vitupando denigrare. et ego itidē facere attēto: ꝯtinuo risus subest: qn̄q; indignatio: ita q̄ om̄s fere discedāt verboꝝ meoꝝ fastidio lesi. Ecce cā. Cogit me ista res tibi hūillime p̄ces effundere q̄tin⁹ digneris tuā rhetoricā mihi accōmodare : ut inde exēplar sumā, quo verba mea dirigā: ut tantā ignominiā euitare possī. igit facito qd opto : &me a tāta anxietate absolue. Ecce intentio. Vale.

s Vpra visū est in exēplis quō cā, intentio, & ꝯsequens expresse ponunt: hic onn̄dā quō implicite. In exēplis hactenus ppositis ꝯtinuo elabo

raui: ut illas quas ep͞le tres partes assignauim⁹se-
orsū & separatim tibi aperirem⁹: et vt credo ex his
que dicta sūt plane intelliges quid sit causa, quid
intentio, quidve consequens in epistolis. Verum
quia nonnunq̄ peruenient ad te magnorū viro-
rū epistole in quibus difficulter animaduerti pos-
sunt seorsum & separatim dicte partes. & p̄ hoc
arbitrari posses, aut epistolas illas diminutas esse,
aut hanc nostrā doctrinā minus solidā. Quare fit
ꝙ te admonēdum duximus illas partes, quāq̄ di
stinxerimus: adeo tamen in scribendo concathe-
natas & vicinas esse: ut vix altera ab altera secer-
ni possit: nisi magna diligentia adhibita fuerit. hi
enim qui sunt triti in dicendi genere, adeo mixtiꝫ
adeo coniunctim verba et dictiones inuicem co-
pulant: ut siue orationē condant, siue epistolam:
vix aniaduerti possit quo modo pars vna ab alia
distinguatur. Sicut (ut apertius loquar) ubi finito
exordio: incipit narratio. & finita narratione: in-
cipit petitio: & sic de reliquis orationis partibus.
nōnunq̄ hoc accidit in epistolis: ꝙ aliquādo adeo
conglutinant causam cum intentione: ut vix alte
ra ab altera distingui possit. Quomodo aūt & vbi
illud eueniat: scias hoc esse magni ingenii: & fie-
ri in dicendi genere expertissimi officium. ego au
tē (quantum cognoscere possum) id arbitror fieri
p̄ colorē rhetoricū, qui dicit᷑ ꝯtinuatio: hoc tn̄ cōti
nuo ausim dicere: ꝙ nulla fere ep͞la q̄ ab egregio

oratore emanat: qn has tres ptes aut explicite āt implicite ꝯtineat: nisi quodā spāli mō scribere eis libeat, uel breuitate ad hoc ducanť. Nec putandū ē ista(ut ita loquar)tanq̄ leges oīo dari: sȝ tanq̄ id qđ certe freqn̄tissīe accidit. Itaq; dicit. M. fabius Nemo exigat a me id pręceptoꝝ genus: qđ est a plerisq; scriptoribus artiū traditū: ut q̄si quasdā leges imutabili ncc̄itate ꝯscriptas studiosis dicēdi feram. Hec satis.

Quō debeat se hr̄e scribēs anteq̄ scribat.

d Iligēter pcipe que nūc dicā: qm̄ pandere instituī fundamentū &radicē eplaꝝ cōponendarū. Cū igiť quid cui significare volueris: idq; literis mādare: n̄ oportet te calamū arripe: &cogitata statī lrīs ponere, imo necesse erit p̄mū cogitare cui scripturus sis: eiusq; ꝯditionē et dignitatē vtrū publicus an p̄uatus: vtrū diues an pauper: vtrū amicus an inimicus, uel parū cognitus. hoc ideo dixerim: quia nōnunq̄ ꝯtingit nos eis scribere qui adeo importuni sunt: ut q̄cūq; scribas etiā si iocūda&bona: tn̄ tedio afficianť. Quot itaq; homines: tot capita et snīe sunt: ut ex terētio cognoscitur. His sūmatim & cōpendiose cā et intentio tua aperiēda erit: et claris planisq; verb̄ ꝯtingēda. Alii sunt quibus nihil iocūdius eplīs. Illis lōgas& ornatas effice. nā illas assidue legēt &in illꝰ maxīe oblectanť. Qn̄ vero p̄latis & dignioribus scribis: hos sp honorare stude, maxīe vero qn̄ eoꝝ grām

cupis aut aliqd ab eis obtinere desideras. Esto tamen cautus ne falso nimiū illos extollas: aut plus q̄ te, aut illos deceat dicas. Om̄e enī quod nimis fit: mediocritatisq; regulā excedit: ē vitiosū. Quādo amicis scribis: cū his esto breuis & longus: ut res et tps volet. Amici enī oīa equo anīo ferunt, si veri fuerint, quos tāto colere carius debes: quāto magis vnusquisq; his opus hab3. Veros tamē amicos (ut de hoc nunc loquar) rarissime reperies Tu vero si quos reperies: cole ipsos ut teipsū. Ne ergo longior sim q̄ oportet: intelligere etia3 satis ex te potes: q amicis scribere potes quicquid tibi placet: et fere ut plac3. At inimicis non itidē: sed illis prout eos, aut reprehendere, aut mitigare voles. Si vero cōtigerit te scribere his quos parū honoras, qui etiā de te dignitateq; tua, aut nihil aut parū cognouerūt: illis te primo aperies q̄ardētissime poteris: sic tñ ut nunq̄ ostendendo te iactites. Laus enī speciosa: non est in propria lingua. Ab aliis (inquit quintilianus) lauderis. Deuita igit̄ omnē arrogantiam quantū poteris. Et quo facto pedetentim ad causā tuā accede: demōstrando illā, uel iustā esse uel nō indignā, uel vtilē. Nā cū causam tuā huiusmodi esse demōstraueris: statī patere poterit intentionē tuā esse iustā, & laudabilem. Sl̄r hoc intelligi potest de cōsequente. Nec tantū opus ē cōsiderare cui scribas: sed & teipsū & vires tuas perpendes. qđ si neglexeris: facillime in erro

rem duci poteris. Scio enī aliquos qui (quoniā vires ingenii sui mensi non sunt) corruerunt, dū nimis alto scribere stilo aliquid attentarent: quoniā illud cōplecti non poterant quod eoꝝ viribus impar fuit. Tu vero non solū vires tuas considera & quantū valeas in dicendo: sed vide quibus litteras trades, si etiā verbis aliqua declaranda relinquis. Nā cū his qui parū ingenio valent: loquendū est puris ac simplicibus verbis: ne illos indociles derelinquas, aut tibi odiosus: cū se contēni credunt dū obscuris locutionibus seu trāslationibus cū eis qs loquit̃. At scias ꝙ q̄to clarius & manifestiꝰ lr̄as ꝯstruxeris, & ornatiꝰ q̄tū fieri pōt: tanto laudabiliꝰ scripseris: munusq; huiusce officii cōplexꝰ fueris. Sūmope tn̄ tibi caue a stilo quorūdā rhytmisātiū qui longis & transuersis vtunt̃ ꝯstructionibus, qui obscuras & strumosas, & nimis duras habent trāslationes. Contra quos mihi fere loqui dignū non videtur. Aīaduerte preterea ne cū clarus esse desideras et ꝑspicuus (que (teste fabio) sūma est orationis virtus) in sermonē puerilē penitus incidas. ne quid barbarū aut ineptuꝫ dicas. Nec cū alto stilo vti voles: turgidus inflatusq; videaris: fere tāq̄ nesciens sermōi modū dare. Est (inquit oratius) modus in rebus. sunt certi deniq; fines: quos vltra citraq; nequit consistere rectū. Hec imp̄mis sequeris. M. tullii Ciceronis eloquētie fontis: epistolas diligētissime, frequētissimeq; ꝑlegēdo: itēq; plinii

aliorūq; eruditorꝝ: atq; a lōga etate approbatorꝝ.

De causa scribendi et materia.

n On etiā erit inutile tue scriptionis causam & materiā diligenter ꝯsiderare. an sc; ea sit honesta, talisq; videatur: an humilis: an dubia: an obscura: an admirabilis, turpis ve. ut Cicero & quintilianus in rhetoricis, p̄sertim ꝑ exordiis eruditissime docuerunt. Si enī causa scribendi & rei quam scribēdo tractas sit honesta: minori indiges suasione & difficultate. Sin aūt dubia uel obscura: indiget declaratiōe et explicatione. Sin est hūilis: indiget vt extollat᷑ cā sil'i aliquatenus. Q; si est admirabilis aut turpis: remediis maioribus opus est: ut etiā vult Quintilianus. Nā ꝑ sil'itudine honestatis instabis oñdendo: q̄ etsi cā seu res turpis videtur alia tñ est ac videt᷑: uel ab aliqua bona ꝓprietate sumendus est sermo. quę etsi cause nō insit: consequens tñ est: uel videt᷑ posse ꝯuenire. ut Terentius quū meretrices laudat: aut honestas introducit: declarat hoc esse, uel cognatorꝝ negligentia: uel egestate: uel pro eorꝝ frequētia ac blādiciis creberrimis factū. Et ita in sil'ib⁹. ut si defēdere velis furē: dicas uel societate, uel pauꝑtate vrgente: neq; ex suo ingenio ita factū esse: uel illu; se postea emendaturū vehementissime sperari, aut siml'i aliquo modo. Et hec hactenus. De his in rhetoricis ampliora dicenda veniunt.

De modo salutandi.

i Am videt̃ dicendũ quõ secundũ varias p̃sonas varie salutandũ est: quod faciẽdo nomen vtriusq; preponi debet: Inter quę fere nomẽ scribentis pręlocat̃. ita enĩ a doctissimis est maxĩe vsitatũ: ut tullianas ep̃las p̃legentibus: cęterisq; illius doctissime ętatis ꝯstat. Sic ergo dices. Martinus iohannis Egidio fratri salutem plurimã dicit Aut hmõi aliquid: apponendo titulos dignitatis eis qui talibus ornant̃ ꝓut ꝯueniet. ut Martin⁹ Iohannis sacre theologie professor ꝛc̃.

De modo cõmendãdi se sup̃ioribus.

s Imiliter modũ cõmendãdi se sup̃iorib⁹ vnicũ tibi assignabo: qm̃ is vsitatior et frequentius celebratus a doctis & claris oratoribus. & tuipse facillime dictans imitãdo: cõplures alios cõmendationis modos adinuenire poteris. Maioribus aũt scribens sic te illis cõmittes. Reuerẽdo in christo p̃ri. C. Ep̃o talis diocesis. N. eius deuotus filius vel orator plurimũ cõmendatũ se facit. Vel post ꝯdignas salutatões seipsũ: tam humiliter q̃ deuote cõmendari petit. In his aũt salutatõnibus siue modis cõmendatiõis qui multũ se extendũt, si te captare volueris: absq; crimine decẽter facere poteris. Sinaliter: seq poteris multiplices modos traditos in sũmis quorundã viroꝝ qui de epistolis scripserũt. ex salutatõibus et modis cõmittẽdi excipi et formari põt modus scribẽdi epigrãma. hoc excepto: q; in sup̃scriptõnibus diligentius &

magis dearticulate ponendi sunt tituli &dignitates ptinentes his quibus scribimus: atq; in his suprscriptionibus formandis: magis seruandus ē ritus & consuetudo patrie q̄ regularis preceptio. Quoniā vnica regula id exprimere non potest: et iā in his plusvalet opinio q̄ doctrina. Quisq; enī in epigrāmate studet: eū cui scribit maxīe decorare. quare(ut verū tibi fatear)nihil videt᷑ mihi min⁹ verū q̄ epigrāmata litterarꝝ.

De spūaliū virorꝝ titulis.

h Actenus dictū est de his quibus salutes optandę erāt: et quo mō maiorib⁹ reddere nos habeamus: deinde illucusq; pducti fuimus: ut de epigrāmatib⁹formādis aliqd dicēmus. Verꝝ quia epigrāmata recte formare nō possum⁹, nō cognitis titulis, &attributis psonarū: fortasse nūc anhelanti pectore expectas tibi promā qui tituli singulis personis conueniant. Hoc aūt exigere: magnū onus est humeris nostris īponere. Veruntn̄ quia denegare nō possum, quicqd petēdo iniūxeris: cōtinuo ī vnū collectis viribus: titulos&attributa singulis psonis cōuenientes tibi aperire conabor. Cū aūt status harū psonarū distributus sit in psonas spūales, tpāles, & scholasticas. De spūalibus tanq̄ dignioribus primū dicendū videt᷑. Incipiendo primo de titulis et laudibus sūmo pontifici ꝯgruentibus: et sic deinceps descendēdo quousq; deueniamus ad infimos. Idē illud faciā cū de statu secula

riũ & scholasticoꝝ loquar.

Si ergo sũmo pontifici scripturus sis: lit teras tuas hoc modo enunciare poteris.

Sãctissimo in christo patri ac dño. N. diuina ꝓuidẽtia sacrosctẽ romane et apostolice sedis sũmo põtifici Iohãnes decretoꝝ studiosus eiusdẽ sanctitatis deuotissimus filius, seruus: uel orator. Post beatissimoꝝ pedũ oscula: seipsũ totuꝫ tam hũiliter q̃ deuote cõmendans.

Epigrãma itaq; est.

Sãctissimo in christo patri et dño. N. diuina ꝓuidẽtia sacrosancte romane & apostolice ecclesię sũmo pontifici dño suo vnico colendissimo. Sic insuꝑ (si bñ aniaduertas) adinuenies modũ epigrãmata formandi, cognitis titulis personaꝝ. Longũ enĩ esset et fastidiosũ de singulis epigrãmata formare. Verum quia de sũmo põtifice loqui cepimus: eius attributa ãplius trademus. Hos igiť titulos ꝯgrue attribuimus sũmo pontifici vocando eũ patrũ patrẽ patrẽ patrie celestis. In terris patrẽ clementissimũ. Patrẽ maximũ, uel sũmũ pontificẽ.

Cardinales, patriarchas, archiepõs, et ꝓtonotarios: Prestãtissimos patres ac reuerẽdissimos dños merito appellamus. q; si alio gradu decorati essent: ut pote doctoratu theologie ul' sacroꝝ canonũ: id etiam addere possumus: et maxĩe in superscriptionibus: in quibus maior facultas dať tituloꝝ enumerandorũ.

Epõs, abbates, et p̄positos: prestātes patres, et reuerendissimos in christo prēs et dn̄os vocamus.
Ministros vero generales ordinū mendicantiū: reuerendissimos dicimus.
Ministros vero prouinciales: reuerēdos tm̄ appellamus. q̄ si doctores theologie aut decretorū fuerint: illos sacrarum litterarum professores: uel doctores eximios sacre theologie dicimus, aut sacrorū canonū doctores famosos: & consimilibus titulis illos decorabimus prout in eiusmodi scientiis illos expertos nouerimus.
Canonicos vero ecclesiarum cathedraliū, et cantores insup & earundē ecclesiarū rectores, curatores parrochiarū: venerabiles in christo vocamus. Sic quoq; appellare possumus religiosos cuiuscunq; ordinis dilectos in christo frēs, castos, illibatos, ꝯtinētes deuotos, deo gratos, apostolicę vitę sectatores, euāgelicę regulę exēplaria, vitę celestis specula, imitatores sanctorum: et his silia illis attribuere possumus.
Abbatissas: sacrotissas: cuiuscunq; ordinis fuerint venerabiles in christo vocare ꝯsueuimus: honestissimas: deuotissimas, uel deuotas ancillas: sponsas christi: Reliquas moniales: honestas, deuotasq; dicimus. Similiter famulas: ancillas: et christi sponsas. Reliquas insuper quoquo in statu penitentie positas q̄ pōpas seculi repudiauerunt: castas & deuotas dei famulas vocamus.

De titulis tp̄aliū p̄sonarum.

Impatores fere cęſares appellāť. hiiq; inuictiſſimi
glorioſiſſimi: illuſtriſſimi dicunť. Cū vero coronā
īperii adeptus fuerit impator: regē regū & īpera-
torē ſp auguſtū dicimus: eo q̄ impiū romanū ſp
augere debet. Etiā attribuere poſſumus in ſuplati
uo oīs titulos quos aliis principibus attribuim⁹
in poſitiuo.

Regibus vero ſcribendo eorū titulos declaramus
dicēdo maieſtatē eorū regiā ac ſacram: coronā ſa
croſanctā regiā. Poſſumuſq; ipſis attribuere p ex
cellētiā dignitates quas reliquis p̄ncipibus ipſis in
ferioribus aſſignamus.

Regē vero frācię ſingulari quodā p̄rogatiuo chri-
ſtianiſſimū dicimus. Ceteroſq; magnates: ut ſunt
p̄ncipes/duces/comites/& barones vocamus ma-
gnificos/illuſtres/et excelſos p̄ncipes: et dn̄os ſēp
metuēdos. Qui vero inter hos p̄cellētes fuerint:
illuſtriſſimos/inclitos/et ſereniſſimos ac felices nū
cupamus.

Milites/ ſtrennuos viros/ generoſos/ ſpectabiles/
ſplēdidos: equeſtri ordine militariq; inſignitos di
cere poſſumus.

Sūt alii q̄bus dignitas multū accidētalr̄ & quodā-
mō vſq; ad certū tps dnāns euenire ſolet: vti ē ci
uitatis magrāt⁹ adminiſtratio: q̄lis ē p̄fectura vrbis
aut ciuitatis. & tales dici p̄nt celebres/ ſpectabiles/
inſignes/ & his ſilibus titulis inſup adornari p̄nt:
put expedire videbiť. q̄ ſi tales nati eſſent ex ſena

torib⁹, aut aliq̄ alia virtute fulgētes: cōſpicuos illos claros nūcupam⁹. Sin aūt in armis famoſi fuerint illos magnaníos, ſtrēnuos, fortiſſíoſq₃ nūcupam⁹ Cōſiliatores ciuitatis & alios p̄eminētes, ciues inſignes, ꝯſultiſſimos, & ſapientiſſimos dicim⁹. Inſup claros, egregios, generoſos, famatos, celebres, ſagaces, prudētes: & his ſiſia ipſis ípendere poſſumus. Cauendū tñ ſemp ne poſt ſuplatiuū ponat̃ poſitiu⁹ aut cōparatiu⁹ inin⁹ egregi⁹.

Mercatores prouidi: circūſpecti: ſollertes: induſtres: experti: probi et fideles dicunt̃.

Populares vero & reliquos infimi ſtat⁹: appellare poſſum⁹, diligētes, obſeqoſos, fideles, & amabiles Dignitates vero & tituli mulieres concernētes hic enumerare nō ē neceſſariū. qm̄ hmōi ex patrū & maritoꝶ dignitatib⁹ nūcupari pn̄t. Attn̄ mulieres (eo ꝙ honeſtas maxime eſſe illas decet) caſtas, pudicas, & honeſtiſſimas generali vocabulo nuncupamus. Si vero ātiquę ciues fuerint: illas egregias matronas, & venerabiles dicere poſſum⁹.

Virgines vero pudicas, uel pudiciſſías: cādore virgineo rutilātes: morigeratas: & modeſtas ſcribere poſſum⁹. Socios, frēs, ſilr̄ & aīcos ī adoleſcētia, ſeu etate p̄ma poſitos: dicim⁹ diſcretos, modeſtos, caſtos, morigeratos, facetos, vrbanos, amantiſſimos, amiciſſimos, & nobis cariſſimos, gratioſos adoleſcētes, bonę indolis iuuenes dicim⁹.

De titulis ſcholaſticarū pſonarū.

q Via hactenus dictū est de titulis ꝯgruētibus tā spūalibus psonis in dignitateꝯstitutis q̄ de his q̄ seculari pōpa fulgēt sicut polliciti fuimꝰ : nūc tertio loco supestvt dicamꝰde laudibꝰ&p̄rogatiuis q̄ scholasticis viris & litteratissimis attribui solent. Atvero cū theologi et doctrina et dignitate&vita ceteros p̄cellāt&p̄cellere arbitrant᷑ de attributis eo rum exordiamur.

Theologi diuinaꝝ reꝝ interp̄tes : noīs diuini &ca tholicę fidei defensores : heresis expurgatores .Qꝫ si in his studiis doctoratu potiti fuerint : viros illos diuinissimos et integerrimos nūcupamus.

Sacrę theologię doctores : eximiosviros : admiran dos : sctissime scię pfessores celeberrimos : & eius dē interp̄tes irrep̄hensibiles : p̄stātissimos viros : & doctissimos : &in diuinis ībutissimos. Est autē hec āmonitio generalis scꝫ vnūquēqꝫ positiuis& supla tiuis titulis adornare in q̄cunqꝫ dignitate& virtute ƀm qꝫ plus minusve in illo in quo laudādus est p̄ cellere dignoscit᷑ sicut officiales.

Iuriscōsultos vocamꝰ iurispōtificū interp̄tes : iuris diuini ꝯsultos : sacri iuris pitissimos : ꝯsultissimos : modestissimos : famosos, uel doctissimos.

Oratores, facūdos : disertos : expolitos : celebres : ar tis dicēdi doctissīos : loq̄ndi modestissīos : graues : fāmosos : ciuitatis tutores : reiqꝫ publicę p̄claros ā mistratores : pupilloꝝ, viduarū, desolatoꝝqꝫ opp tunos aduocatos : prię defēsores : decꝰvrƀ. his oibꝰ

etꝯſilib⁹titulꝭ iux̄ eoꝝ merita illos adornaē ꝯſtituim⁹
Legiſcōſultos : iuriſciuilis interp̄tes : ꝯſultos pitiſſi-
mos : et patrię ciuitatiſq; calūnas nūcupamus.
Phōs dicim⁹ modeſtiſſimos, grauiſſimos, accura-
tiſſimos, nature interp̄tes, & moꝝ obſeruatores.
Q꞉ ſi in medicinis docti euaſerint : eos eximię me
dicine doctores : & artiū liberaliū ſplendore egregi
os : famatos, celebres, atq; claros dicere licebit.
Logicos u᷒ acutos viros, pſpicacis īgenii : ardētiſſīo
lumīe radiātes : veriq; interp̄tes appellare poſſum⁹
Rhetoreſ dicūtꝰ viri celebres : artiſ dicēdi piti : facūdi
eloq̄ntes : dicēdi p̄ceptores : hiſq; ſiłia ilłꝰ attribuim⁹
Mathematicos, aſtronomos, geometras, & arithe-
meticoſ hos īduſtrioſos ſubtłes viros vocam⁹ admi
rabiles inſup. et ardētis ingenii. reliqui tituli ordi-
nare poſſint viris doctis ꝯgruentib⁹.
Muſici vero viri docti et iocundi dici p̄nt : ſi in eiſ
muſica radicit⁹ floruerit nō ad laſciuiā : ſed ad aīo
rum recreationē.
Grāmaticę preceptores : doctos : morigeratos gra-
ueſq; viros, et litteratos nūcupam⁹.
Scholaſtici ſinguli dici poſſunt bonaꝝ artiū ʒela-
tores : bonaꝝ diſcipłaꝝ ſectatores : virtutū cultoēs
Studentes aſſidui virtutū cupidi : prudētie ſectato
res. Illos vero quos phīę & artib⁹ liberalib⁹ nouim⁹
imbutos : elegātes, claroſq; iuuenes, & doctos in li
beralib⁹ ſtudiis nūcupam⁹. Egregii iuſup artiū ſtu
dētes dici p̄nt variādo titłos & adiectiua eis ꝯdecentꝰ

attributa. Vnde nunc dei fauente gratia ſatis dictū arbitror de titulis: viris ſcholaſticis congruentibus. Sed in oībus his optime ſciēdis plurimū valet exercitiū. exercitatio enī prōptos & abiles reddit: quos ſōnolentia ineptos facit. Et quoniā credo te aīaduertere que dico: ad reliqua pauca que ſupſunt accedamus.

c Onuenit nōnūq̄ qn̄ res prolixas ſcribere habemus ut ī ipſa epl'a ꝯtineatᷣ narratio: diuiſio ꝯfirmatio: et ꝯfutatio & ꝯcluſio: ſeu alique ex his partibus. Quare cū iſtud contigerit: hoc generaliter teneas, ſcilicꝫ has partes eſſe tractandas ſcđm ꝙ Cicero in rhetorica ad herenniū tradidit. certiorem volo reddere te ꝙ quicūq; munus oratorum ſcꝫ orōnis partes tractare nouerit: hic quoq; elegātiſſime habet ſe in litteris ſcribendis. Nihil enī differt oratoriū munus a mō epl'as faciēdi: niſi ꝙ pͥmū ꝯtinet in ſe ſcđm. Multi enī repti ſunt in epiſtolis faciēdis clari, qui munus oratoriū nunq̄ ſūt adepti. Eſt enī fecunda res & diuina orandi facultas. Hoc vnū ſcito: ꝙ non tam ardue proceditur in epiſtolis dū quid narramus: diuidimus: ſicut ī orationibus. Eſt enī longe liberior vagandi poteſtas in epiſtolis condendis q̄ in cauſis perorandis Et licet hec duo genera valde ꝓpinqua ſint & conuicina: longe tamen maioris eſt facultatis orandi doctrina q̄ epiſtolaꝝ norma. At vero ne diutius te verbis obtundā: cū aliquid diuidēdum fuerit in

eplis: fac diligenti aio ꝯsideres rem ipsā diuidendam: q̄breuiter q̄ꝗ cōmode pͥmaria dinisiōe diui di possit: eāqꝫ ad paucissima mēbra cogas. Narratio tn̄ freqn̄tius in eplis accidit: q̄ diuisio. Igitͬ narrationē tractādo studeas diligētissime: ut illa breuis sit, & dilucida, atqꝫ verisilis. nō ponas in ea obscuras et inusitatas dictiōes: neqꝫ lōgas aut inutiles clausulas: nō tortuosas: nō inconsuetas ꝯstructiōes. queādmodū nō nulli faciūt: qui pͥmo sup posita varia et multa intercludūt: anteq̄ ad appositū pueniatͬ: qd̄ adeo remouēt a casualibus suis: ꝙ vix inde quicq̄ pcipi possit: de his q̄ patefacere volūt. Caue insuper ne imitādo hos obscuros tortuosos et pplexos oratoēs: trāsgressiōes īutiles facies, aut trāslationes abusiuas: obscuras et indecētes q̄ totā orationē cecā reddūt. Hec oīa facile de uitabis vitia: et p̄dictas tres cōmoditates in narrādo obtinebis: si Ciceronē imitaberis et eius regulas obseruabis. Hee due ptes taliter tractande sūt ut post ꝯfirmationē sequatͬ ꝯfutatio, uel mixtī ponātur, scilicet ꝙ cū ꝯfirmatͬ causa tua p aliquā ratōnē: statim dissoluas argumentum qd̄ tibi in oppositū fieri posset. facillime adipisceris imaginando apud teipsū, non solū quicquid ex ꝯsuetudine ꝯtradici pōt: sed etiā om̄e illud qd̄ ex callida & versuta malicia in mentē aduersarii venire possit. & tunc oībus his cōsideratis repulsiuā addere stude refellendo dolum. Eteni nequiciā armis superare

necesse est qñ aliter fieri nequit. Vale.

Modus conficiendi epistolas perbreuis fratris Guillermi Saphonensis oratoris elegantissimi fœliciter finẽ habet.

